

Šta si radio u ratu tata, vol. 3

SRDA PAVLOVIĆ

07.06.2009

Zahvalan sam organizatorima petog regionalnog foruma o tranzicionoj pravdi koji je održan u Bečićima na korisnim ispravkama tehničkih detalja koje su učinili u svojoj reakciji na moj koment Takođe sam zahvalan organizatorima zato što su inicirali ovu prepisku, jer su razmijena mišljenja sučeljavanje suprotstavljenih stavova, kao i racionalno prihvatanje dobronamjernog kritičkog odr prema sopstvenim viđenjima, veoma značajni elementi čitavog procesa pomirenja. Imajući u vidu obimne konsultacije koje su, po tvrđenju organizatora, obavljene kao pripremne radnje za formir regionalne komisije, uvjeren sam da će i ovu prepisku organizatori shvatiti na pravi način: kao m skromni doprinos što boljem definisanju modela za neophodni proces pomirenja.

Nije mi bila namjera da netačno i maliciozno interpretiram organizacionu dinamiku ove inicijative skupa koji je održan, već sam se naivno poveo za medijskim izvještajima. Ove moje nenamjerne tehničke pogreške su, ipak, manje važne. Suština je mnogo važnija, a rezultati su važniji od sveč Ovo je, istovremeno, jedna od dvije tačke u kojoj se organizatori ovog foruma i ja slažemo kada pitanju problematika pomirenja i suočavanja s prošlošću na prostoru bivše SFRJ. Druga tačka u kojoj se slažemo jeste nepohodnost sakupljanja dokumenata i svjedočenja žrtava, kako njihove priče ne bi mogle biti izostavljene iz nove istorijske naracije u Crnoj Gori i šire. Ako društva zaista žele da spriječe ponavljanje prošlih zločina, neophodno je da se sazna i razumije – na najdubljier mogućem nivou – šta se dogodilo i zašto. Ovo je suština svih komisija za utvrđivanje istine koje i do sada formirane u mnogim zemljama svijeta. (Vidi: Alex Boraine, Janet Levy, The Healing of a Nation, Cape Town, 1995.)

Moja kritika se odnosi na dominantnu, odnosno, osnivačku ulogu koja je, u ovom poslu, namijenij strukturama na vlasti. Mislim da je veoma važno naglasiti da ja govorim o strukturama na vlasti, o političarima uopšte. Moje dosadašnje istraživanje ove problematike vodi ka zaključku da vladaj elita u Crnoj Gori snosi određenu odgovornost za ratne događaje na prostoru nekadašnje SFRJ, se može uspostaviti jasna linija političke odgovornosti crnogorske vladajuće strukture za agresijii Hrvatsku u regionu Dubrovnika i za deportaciju izbjeglica, na primjer. Imajući ovo u vidu, učešće predstavnika vlasti u procesu utvrđivanja istine o prošlosti je veoma problematično. Pretpostavlje da su organizatori skupa u Bečićima došli do istog ili sličnog zaključka kroz svoja istraživanja.

Prva teza sa kojom polemishu organizatori skupa u Bečićima je ona o promjeni strukture na vlasti Crnoj Gori (i šire) kao preduslovu za potpuno i temeljno pomirenje. Moram reći da bih ja vrlo radi prigrabio autorstvo ove teze/postulata, ali se radi o konstataciji do koje su, prije mene, došli drug stručnjaci koji su se bavili (i još se bave) problematikom pomirenja. Postojeća literatura na ovu te jasno pokazuje da su, uopšteno posmatrano, komisije za utvrđivanje istine nastajale nakon što je totalitarni i autoritarni režim vladavine bivao zamijenjen demokratskim režimom. Drugim riječima procesi utvrđivanja istine o prošlim događajima i pomirenja su neodvojivo povezani sa promjenoi struktura na vlasti. (Vidi: Mark Osiel, Mass Atrocity, Collective Memory and the Law, New Brunswick, 1997, kao i Robert I. Rotberg, Dennis Thompson, Truth v. Justice: the Morality of Tru Commissions, Princeton University Press, 2000.) Odnos prema ovoj problematici koji karakteriše posljednjih dvadeset godina vladavine DPS-a u Crnoj Gori je dobra ilustracija strategije izbjegav:

eliminiraju uticaji elite na vlasti na državne institucije. Dešavanja od 1995. godine do danas, i odn koji je vlast u Crnoj Gori pokazivala prema problematici suočavanja sa prošlašću dovode u ozbilj sumnju postojanje takve volje.

Iznenadio me je visok nivo defetizma koji su organizatori pokazali rezignirano tvrdeći da ne treba čekati smjenu vlasti da se započne suočavanje sa prošlašću, jer se to možda nikada neće desiti. Ovaj defetizam je tema za drugu analizu, ali moram reci sljedeće: smjena vlasti se ne čeka, na smjeni vlasti se radi! Kakva će, i koliko brza ta smjena vlasti biti zavisi i od organizatora skupa u Bečićima jer bi i oni, kao "odrasli," svjesni i sasvjescni građani države Crne Gore, trebalo da budu aktivni učesnici u političkom procesu promjene vlasti koji otvara mogućnost pomirenja. Ovaj God neće doći prije, ako se busamo u hrabra i nepotkupljiva prsa. Nasuprot tome, postignuti rezultati uvijek zavjeđuju uvažavanje!

Što se tiče govora gospodina Krivokapića na otvaranju foruma, ja i dalje smatram da je to bila ja: manifestacija patronata vlasti nad ovim pokušajem suočavanja sa prošlašću. Naravno, dozvoljav mogućnost da moja formulacija nije u skladu sa prihvaćenim jezikom političke korektnosti u regic ali sam uvjeren da je moja opservacija, ipak, tačna. Kada je u pitanju karakterizacija Socijal-demokratske partije, čiji je predsjednik gospodin Krivokapić, kao "stranke koja je bila jasno anti-ratnog opredjeljenja, koja se protivila pohodu na Dubrovnik, hapšenju i izručenju BiH izbeglica vc bosanskih Srba, itd.," najvažnija riječ u čitavoj rečenici jeste riječ 'bila'. O ovoj vrsti zasluga SDP-se, uistinu, može govoriti jedino u prošlom vremenu. Već dugi niz godina ova partija ima samo je svrhu: legitimisanje autokratske vladavine DPS-a. Današnja SDP ima veoma malo dodirnih tača sa partijom koja se sredinom 1991. godine snažno protivila crnogorskoj agresiji na Hrvatsku. Nadalje, iako veoma respektabilno, društvo međunarodnih diplomata u kojem se gospodin Krivokapić pojavio ne umanjuje stepen patronata i kontrole o kojem govorim. Na konferenciji za novinare koju je održao nakon govora u Bečićima gospodin Krivokapić je, sudeći po izvještajima medija, ustvrdio da je Crna Gora procesuirala skoro sve slučajeve ratnih zločina, ali za neke još nijesu izrečene presude. Ova izjava predsjednika crnogorske skupštine (koja bi trebalo da 2010. godine osnuje (??) REKOM) zahtijeva da se postavi pitanje: zašto je REKOM potreban u Crnoj (kada su svi slučajevi ratnih zločina ne samo poznati, već i sudski procesuirani? Organizatori sku Bečićima nijesu našli za shodno da napišu demantij ove izjave gospodina Krivokapića. Želim da vjerujem da to nijesu učinili zato što su bili ophrvani drugim važnim poslovima, a ne zato što se c u stvari, slažu sa njegovom ocjenom situacije.

Na kraju, nijesam sasvim siguran kako je činjenica da je inicijativa za osnivanje REKOM-a potek od profesionalaca iz Srbije, Hrvatske i Bosne relevantna za našu diskusiju, osim kao pokazatelj je potreban impuls izvana kako bi se i u Crnoj Gori napravio neki korak ka pomirenju. Moj kome se nije odnosio na bilo čije profesionalne kvalifikacije i iskustvo, a pogotovo ne profesionalaca ke što su gospođe Kandić i Teršelić, kao i gospodin Tokača. Njihov savjet i dobra volja da se pomc su, svakako, dobrodošli. Nadalje, brojnost nije uvijek garancija kvaliteta.

Moj kritički odnos prema funkcionalnosti regionalnih inicijativa ovog tipa je motivisan drugačijim argumentima. Osim što zvuči veoma jugo-nostalgično, vjerujem da je ideja o regionalnom centru bi koordinisao proces suočavanja sa prošlašću u bivšoj Jugoslaviji neostvariva, jer je bazirana na pogrešnoj interpretaciji ratova koji su pratili raspad SFRJ. S obzirom na snažan nacionalni karak

odgovornosti. Jedno od najvažnijih pitanja savremene crnogorske situacije jeste da li je elita na vlasti spremna da na zvaničnom nivou zaista preuzme individualnu odgovornost za svoje političk djelovanje u proteklih dvadesetak godina, i da time kreira uslove u kojima će demos postati svjes važnosti iskrenog suočavanja sa prošlašću? Odgovor na ovo pitanje će odrediti budući karakter crnogorskog društvenog prostora i uticati na dinamiku odnosa među zajednicama. Do sada je odgovor na ovo pitanje bio negativan, ali se iskreno nadam da će nevladin sektor u Crnoj Gori, u pomoć kolega iz regiona i relevantnih međunarodnih institucija i pojedinaca, uspjeti da izvrši prili na crnogorsku vlast da izvede jedinstveni podvig u svijetu: sama sebe lustrira i dopusti nezavisni ekspertima i sudskim organima da toj strukturi vlasti odmjere stepen krivične, komandne, političk moralne odgovornosti za rat i zločine počinjene između 1991. i 1995.

Slažem se sa autorima odgovora na moj tekst da političke prilike u državama nastalim raspador bivše SFRJ nijesu idealne za proces pomirenja. Nezavidna sudbina nacionalnih komisija za pomirenje u Hrvatskoj, Srbiji, i Bosni dovoljno govori u prilog teze koju zagovararam: da je istinska promjena vlasti zaista preduslov za pomirenje. Zvanični stavovi vladajućih elita u regionu o karakteru rata u bivšoj SFRJ su takođe jasan pokazatelj teskoća s kojima se suočavaju svi koji s bave pomirenjem. Činjenice da je u Hrvatskoj HDZ još uvijek na vlasti, a da SPS učestvuje u vla Srbiji, ipak nisu uporedive sa situacijom u Crnoj Gori. Crnogorska situacija je drugačija, odnosno nije mnogo evoluirala u poređenju sa vremenom kasnih 90-tih. Predsjednik vlade, Milo Đukanović kojega mnogi zapadni analitičari nazivaju "najboljim Mliševićevim učenicom", još uvijek je alfa i omega crnogorske politike, ekonomije i javnog života. U poređenju sa Srbijom i Hrvatskom, u Cr Gori se nije desila nikakva promjena, osim ako sve jače autoritarne tendencije vlasti ne uzmemo znak promjene. Osim toga, za razliku od ove dvije države, u Crnoj Gori se za posljednjih 14 godi od Dejtonskog sporazuma nije formirao nikakav dokumentacioni centar koji bi se bavio sakupljan podataka o žrtvama, dok vladajuća struktura uporno tvrdi da Crna Gora nije bila u ratu i da su se odluke donosile na kanabeu kod počivšeg vođa u Beogradu. Iako raspoloživa dokumentacija (zapisnici sjednica Vrhovnog savjeta odbrane i zapisnici sa sjednica skupštine Crne Gore, na primjer) govori drugačije, premijer Đukanović tvrdi da je, kada je u pitanju agresija na Dubrovnik, crnogorsko rukovodstvo bilo usmjereno na jedan jedini izvor informacija: Generalštab JNA.

Stav da je smjena vlasti preduslov pomirenja se temelji na spoznaji da niko neće sjeći granu na l sjedi. Osim toga, pomirenje zahtijeva ogroman napor koji se ne može izvesti bez učešća državn aparata. Državni aparat mora biti oslobođen od političkog pritiska da bi obavljao ovakvu funkciju. Crnogorska situacija je, i u ovom pogledu, zaista više nego depresivna. U ovoj tački ne bi trebalo zanemariti činjenicu da vladajuća DPS-SDP koalicija ima skoro apsolutnu kontrolu nad događajii u Crnoj Gori. Ovo se, naravno, može promijeniti koordiniranom akcijom. Prvi čin te promjene bi trebalo da bude deklaracija crnogorske skupštine kojom se jasno i nedvosmišljeno kaže da Crna Gora jeste bila u ratu. Ovo bi, vjerujem, bila tačka oslonca u budućem radu na pomirenju.

Međunarodna iskustva na ovom polju mogu poslužiti kao dokaz za opravdanost mojih stavova. U slučaju Južne Afrike i Sjeverne Irske državni aparat je djelovao kao katalizator promjena i kreator okvira u kojem se zajednice suočavaju sa prošlim događajima. Ove aktivnosti su direktno uticale smanjenje tenzija među zajednicama, i omogućile da započne proces formulsanjanja istorijske nar: koja je prepoznatljiva po svojoj multivokalnosti i višeslojnosti interpretacija. Kao što sam već rek: da bi državni aparat djelovao na ovaj način neophodno je da postoji politička volja, odnosno da s

ratova u bivšoj SFRJ, mislim da je mnogo korisnije formirati dokumentacione centre i komisije za pomirenje na nacionalnom nivou. Na kraju krajeva, prvo se svi moramo međusobno pogledati u pa tek onda odmjeravati šta su nama učinili drugi. Regionalizacija problema koji imaju svoja jasn imena i prezimena i svoje jasne nacionalne, etničke i vjerske geografije ne donosi rješenje, nego više usporava čitav proces utvrđivanja istine.

Ipak, ostavljam mogućnost da sam pogrešno procijenio situaciju. Bio bih neizmjereno srećan kada buduću uspjeh REKOM-a jasno pokazao da su moja strahovanja bila neosnovana.

Peščanik.net, 07.06.2009.

ZATVORI PROZOR